

PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMINI BELİRLEMEDE YARDIMCI BİR ARAÇ: “İNTERNETTE BİLİŞSEL DURUM ÖLÇEĞİ”NİN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ

An Assistive Tool in Determining Problematic Internet Use: Validity and Reliability of the “Online Cognition Scale” in a Sample of University Students

Dr. Neslihan Keser Özcan¹, Dr. Sevim Buzlu²

ÖZET

Amaç: Bu araştırma, 2002 yılında Davis tarafından geliştirilen, problemli internet kullanımını belirlemede yardımcı bir araç olan “İnternette Bilişsel Durum Ölçeği-İBDÖ (Online Cognition Scale-OCS)” nin üniversite öğrencileri örnekleminde geçerlik ve güvenirliğinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Araştırma; metodolojik araştırma yöntemine göre planlanmış ve çalışmaya katılmaya istekli, haftada en az 2 saat internet kullanan 148 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin %73’ü (n= 108) kadın, %27’si (n=40) erkek olup, grubun yaş ortalaması 21.01 (SS= 1.56) dir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak İBDÖ’ nin yanı sıra, Bilgi Formu, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır.

Sonuçlar: Ölçeğin test-tekrar test güvenirliği sınavında, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı toplam ölçek puanları için .90, sosyal destek alt grup puanları için .87, yalnızlık / depresyon alt grup puanları için .76, azalmış dürtü kontrolü alt grup puanları için .89 ve dikkat dağıtma alt grup puanları için .85 olup, $p<0.001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. İBDÖ’nin iç tutarlık katsayısı $\alpha=.91$ ’ dir ve madde toplam güvenirlik katsayıları .17-.66 arasında değişmektedir. Her bir madde varyansının alt grup puan varyansı ile arasındaki ilişki ise, değerler .40 ile .73 arasındadır. Benzer ölçeklerle gerçekleştirilen geçerlik sınavında, İBDÖ ile depresyon ve yalnızlık arasında aynı yönde, algılanan sosyal destek ile ters yönde ilişki bulunmuş, belirlenen faktör yapısının ölçeğin orijinali ile iyi uyum gösterdiği görülmüştür.

Değerlendirme: İBDÖ’ nin geçerlik ve güvenirlik düzeyi, problemli internet kullanımını belirlemede uygun bir yardımcı araç olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: İnternette Bilişsel Durum Ölçeği, problemli internet kullanımı, geçerlik ve güvenirlik.

ABSTRACT

Objective: This study attempts to examine the validity and reliability of the Online Cognition Scale-OCS, an assistive tool developed by Davis in 2002 for determining the problematic Internet use, in a sample of university students.

Method: The research was planned according to the methodological research method. 148 university students who used the Internet at least for 2 hours a week participated in the research on a voluntary basis. 73% per cent of students (n=108) were female, 27% (n=40) were male, the average age of the group was 21.01 (SD=1.563). In the research, in addition to the Online Cognition Scale-OCS, Demographical Information Form, UCLA Loneliness Scale, Beck Depression Scale and Multi-Dimensionally Perceived Social Support Scale were used as tools for collecting data.

Result: For the test-re-test reliability of the scale, the Pearson correlation ratio detected for the total scale points obtained from both applications was .90, the Pearson correlation ratio detected for the social comfort sub-groups obtained from the two applications was .87, .76 for the loneliness / depression group points, .89 for the diminished impulse control sub-group points and .85 for the distraction sub-group points ($p<0.001$). The co-efficient of internal consistency detected for the reliability of OCS was $\alpha=.91$, the total item reliability co-efficients ranged between .17-.66 As for the values in the relation between the variant of each item and the sub-group variant, they ranged between .40 and .73. In the validity test actualized with similar scales, a positive correlation was found between OSC and depression as well as loneliness and a negative one was found with the perceived social support, it was observed that the structure of the determined factor was in good harmony with the original scale.

Discussion: The level of validity reliability of OCS indicates that it is an appropriate assistive tool in determining the problematic Internet use.

Key words: Online Cognition Scale, problematic internet use, reliability and validity.

Bağımlılık Dergisi 2005; 6: 19-26

Journal of Dependence 2005; 6: 19-26

¹ Uzm. Dr. İstanbul Üniversitesi Bakırköy Sağlık Yüksek Okulu

² Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksek Okulu

Yazışma Adresi / Address reprint requests to: Dr. Neslihan Keser Özcan, İstanbul Üniversitesi Bakırköy Sağlık Yüksek Okulu, Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Bahçesi İçi, Bakırköy – İstanbul – TURKEY

Elektronik Posta Adresi / E-mail address: nes@istanbul.edu.tr Telefon / Phone: +90 (212) 660 11 25

27 Ekim 2004’te alınmış, 31 Mart 2005’te kabul edilmiştir. / Received October 27, 2004; accepted for publication March 31, 2005.

GİRİŞ

İnternet kullanıcılarının sayısı tüm dünyada hızla artış gösterirken, kullananların demografik yapılarında da hızlı bir değişim görölmektedir. İnternet önceleri sadece iş amaçlı kullanılırken, günümüzde özel olarak teknolojiyle ilgilenmeyen kullanıcılar tarafından günlük yaşamdaki bazı işleri kolaylaştırmak ya da iş yaşamının yoğunluğundan kaçmak için kullanılabilir. Dünya üzerinde yaklaşık 605 milyon insanın internet kullandığı bildirilmekte ve bu kişilerden bazıları "internet bağımlısı" olarak tanımlanmaktadır (1-3).

Davis (2001)'e göre "sağlıklı internet kullanımı" dűşünsel, davranışsal herhangi bir rahatsızlık duymaksızın, uygun bir zaman diliminde, istedik amaca ulaşmak için internet kullanmaktır (4). Bazı bireyler internet kullanımını gereksinim duydukları miktarla sınırlarken, bazılarının bu sınırlamayı yapamadığı, iş ve sosyal yaşamlarında aşırı kullanım nedeniyle sorunlar yaşadıkları görölmüştür. Bireylere sorun yaşatan davranış örüntüsü, zarar verici olması ya da normalden belirgin sapma göstermesi nedeni ile "patolojik" ya da "problemlı" olarak tanımlanmaya başlanmıştır (5). İlk kez Goldberg (1996) "internet bağımlılığı" terimini kullanmış, tartışmaya açmış ve DSM-IV teki alkol bağımlılığı tanı ölçütleri doğrultusunda, internet bağımlılığı için göstergeler geliştirmiştir (6). Goldberg'in hemen ardından bazı klinisyenler bu belirtileri taşıyan vakalar bildirmişlerdir. Young DSM-IV'ün "patolojik kumar oynama" tanı ölçütlerinden uyarladığı göstergeler doğrultusunda, klinik vakalar bildirmeye başlamış ve bu kişilerin tedavisi için "İnternet Bağımlılığı Merkezi"ni (Center for On-line Addiction) kurmuştur (7-9). Young'un bildirdiği vakaların ardından internet kullanımının gerçekten diğer madde ve olđu bağımlılıklarındaki gibi patolojik davranışlar mı oluşturduğu, yoksa aşırı internet kullanımının varolan psikolojik sorunların davranışsal bir göstergesi olup, kendini internet ile mi gösterdiği tartışmaları başlamıştır (10,11).

DSM-IV'te herhangi bir madde ya da uyarıcının patolojik kullanımı/ kötüye kullanımı, "bağımlılık (addiction)" olarak tanımlanmamaktadır. Örneğin "kumar bağımlılığı" yerine "patolojik kumar oynama" tercih edilmektedir. Egger (1996), Thomson (1996), Young (1996) gibi bazı araştırmacılar "internet bağımlılığı (internet addiction)" terimini kullanırken, Morahan-Martin, Schumacher (2000), Davis (2001), Scott (2002) "patolojik internet kullanımı (pathological internet use)", Davis, Flett, Besser (2002) "problemlı internet

kullanımı (problematic internet use)" Anderson (1998), Scherer (1997) ise, "internet bağımlılığı (internet dependency)" terimini kullanmayı tercih etmişlerdir. Böylesi konfüzyonel durumlar psikolojiyle ilgili birçok konuda yaşanmıştır (5,12). Tanımlanması ve isimlendirilmesi konusunda ciddi tartışmaların yaşandığı bu durum için, bizim çalışmamızda "problemlı internet kullanımı" tercih edilecektir.

Davis'e (2002) göre problemlı internet kullanımı (PIK), uyumsuz düşünce ve patolojik davranışları içeren bir psikiyatrik durumdur (4). Morahan-Martin ve Schumacher'e (2000) göre patolojik internet kullanımı, internetin yoğun kullanılması, bu kullanımın kontrol altına alınamaması ve kişinin yaşamına ciddi zarar vermesi durumudur (13). Grohol (1999) internet bağımlılığını, bilişsel-davranışçı yaklaşımla açıklamış ve neye bağımlı olunduğundan çok, "bağımlı davranış" ve bu "davranışın tedavisi" üzerinde durmuştur. İnternet bağımlılığının da diğer bağımlılıklarda olduğu gibi, aslında emosyonel durumu dengelemek ve stresle baş etmek için başvuru olan bir yol olduğunu savunmuştur (14). Kandell (1998) internet bağımlılığını, bir psikolojik bağımlılık olarak tanımlamış ve özellikle gençleri bu bağımlılık açısından riskli grup olarak değerlendirmiştir. İnternetin aşırı kullanımının sağlık, ilişki ve zaman yönetimiyle ilgili sorunlara neden olabileceğini vurgulamıştır (15). Beard ve Wolf (2001) patolojik internet kullanımını; kişinin ev, iş, okul, sosyal ya da psikolojik yaşamında zorluk yaratan "aşırı kullanım" olarak tanımlamışlardır (16).

İnternet bağımlılığını, patolojik ya da problemlı internet kullanımını tanılamada bir çok araştırmacı, kişilerin internette zaman harcama süresini önemli bir ölçüt olarak değerlendirirken, bazı araştırmacılar konuyla ilgili ölçekler geliştirmişlerdir (12) Brenner (1997) "İnternette İlgili Bağımlı Davranış Envanteri (Internet Related Addictive Behavior Inventory)" adında 32 maddelik, doğru-yanlığ olarak yanıtlanabilecek bir ölçek geliştirmiştir (9). Morahan-Martin ve Schumacher (2002) "İnternet Davranış ve Tutum Ölçeği (Internet Behavior and Attitude Scale)" adında 25 maddelik, kişilerin internet kullanım nedenlerini, internetle ilgili davranış ve tutumlarını değerlendiren likert tipi bir ölçek geliştirmişlerdir (12,13). Ardından Davis (2002), problemlı internet kullanımına yönelik bilişsel-davranışçı bir model sunmuş ve PIK'nı sadece bir davranış bağımlılığı olarak değerli, yaşam üzerine olumsuz sonuçları olan, biliş ve davranışlarla belirli bir durum olarak nitelemiş ve bu yaklaşım doğrultusunda, internetle ilgili bi-

lişsel durumu değerlendiren 36 maddelik, likert tipi "İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (Online Cognition Scale)" adında bir ölçek geliştirmiştir (12). En son olarak da Caplan (2002), Davis'in bilişsel-davranışçı yaklaşımı doğrultusunda "Genelleşmiş Problemlerli İnternet Kullanım Ölçeği (Generalized Problematic Internet Use Scale)" isimli 29 maddeden oluşan likert tipi bir ölçeği literatüre kazandırmıştır (5). Türkiye'de problemlerli internet kullanımının değerlendirilmesinde objektif bir araç olarak kullanılabilir her hangi bir ölçek bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, problemlerli internet kullanımını belirlemede yardımcı bir araç olarak Davis tarafından geliştirilen İnternette Bilişsel Durum Ölçeği'nin Türkiye'de bir grup üniversite öğrencisi örnekleminde geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırmanın Türü: Araştırma, İBDÖ'nin geçerlik ve güvenilirliğini incelemek amacıyla metodolojik araştırma yöntemine göre yürütülmüştür.

Örnekleme: Araştırma örneklemini, İstanbul Üniversitesi'nin çeşitli fakülte ve yüksekokullarında eğitim görmekte olan katmanlı rastgele örneklem yöntemi ile belirlenen 148 öğrenciden oluşmuştur. Çalışmaya katılmak için lisans öğrencisi olmak, haftada en az 2 saat internet kullanıyor olmak ve çalışmaya katılmaya istekli olmak yeterli görülmüştür. Çalışmada 220 veri formu uygulanmış ancak bunların 148 tanesi geçerli sayılmıştır.

Ölçeğin Türkçe'ye Çevrilmesi: Ölçeğin İngilizce orijinalinden Türkçe'ye çevrilmesi her iki dili de iyi bilen alanında uzman yedi kişilik bir grupta yürütülmüştür. İlk olarak 5 kişi ölçeği İngilizce'den Türkçe'ye çevirmiş, diğer uzmanlar ölçeğin tekrar İngilizce'ye çevirisini yapmışlardır. Orijinal İngilizce ile çeviri İngilizce karşılaştırılmış ve her iki grubun önerileri doğrultusunda ölçeğe Türkçe son hali verilmiştir.

Veri Toplama Araçları: Çalışmada geçerlik ve güvenilirlik özellikleri araştırılacak olan İBDÖ'nin yanı sıra, öğrencilerin demografik ve internet kullanımıyla ilgili özelliklerinin sorgulandığı Bilgi Formu, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır.

I- BİLGİ FORMU:

Bu formda, öğrencilerin demografik özellikleri ve internet kullanımlarıyla ilgili (kaç yıldır internet kullandığı, internete nereden bağlandığı, günün hangi saatlerinde internet kullandığı, internette hangi aktiviteleri gerçekleştirdiği) sorular yer almaktadır.

II- İNTERNETTE BİLİŞSEL DURUM ÖLÇEĞİ (ONLINE COGNITION SCALE):

İBDÖ, Davis (2002) tarafından, problemlerli internet kullanımını değerlendirmek üzere geliştirilen, problemlerli internet kullanımını dört alt boyutta değerlendiren, yedili likert tipi ("Kesinlikle Katılmıyorum"dan –"Kesinlikle Katılıyorum"a doğru değişen), 36 maddelik bir ölçektir. İBDÖ, internetle ilişkili düşünceleri değerlendirmektedir.

Ölçeğin değerlendirmesi, toplam puanı ve alt grup puanları hesaplanarak yapılmaktadır. Ölçeğin puan hesaplamasında "kesinlikle katılmıyorum"dan-"kesinlikle katılıyorum" a doğru değişen ifadelerin puanları 1'den 7' ye doğru sıralanmaktadır, sadece 12. madde ters çevrilerek puanlanmaktadır. (Örneğin 1 puan= 7 puan, 2 puan=6 puan). Puanın yüksek olması "problemlerli kullanım" olarak değerlendirilmektedir. Davis'in İBDÖ için gerçekleştirdiği geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında;

- Ölçeğin güvenilirlik katsayısı $\alpha = .93$ olarak bulunmuştur.
- Açıklayıcı faktör analizine göre 4 alt boyut belirlenmiştir.
- Test-tekrar test güvenilirliği $r = .87$ olarak bulunmuştur.
- Hem klinik hem de organizasyonel örneklemelerde geçerliği test edilmiştir.
- Problemlerli internet kullanımıyla ilişkisi olduğu düşünülen değişkenlerle (internet kullanım saati, internet kullanımıyla ilişki olarak yaşanan iş / akademik sorunlar, yalnızlık, dürtüsellik, depresyon, işleri erteleme ve yapılması gereken işlerden kaçma vb..) istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur (12).

Ölçeğin Alt Boyutları

Yalnızlık-Depresyon: Problemlerli internet kullanımıyla ilgili olarak değersizlik ve yalnızlıkla ilgili depresif düşünceleri içerir.

Azalmış Dürtü Kontrolü: İnternet kullanımıyla ilgili azalmış dürtü kontrolü, internet kullanımının azaltılmak istenmesine rağmen azaltı-

lamaması ve sürekli internetle ilgili şeyler düşünülmesini içerir. Azalmış dürtü kontrolü, risk alma ve tehlikeli davranışlarda bulunma ile ilintilidir. İnternet üzerindeki riskli ve tehlikeli davranışlar; internette kumar oynama, seks, başkalarına virüs gönderme, çocuk pornografisi, mp-3 dosyası paylaşma, başkalarının bilgi ağları üzerinden ajanlık yapma ya da zarar verme gibi eylemlerdir. İstatistiksel değerlendirmelerde (hem Davis'in hem de bizim çalışmamızda) bu alt grubun değeri problemli internet kullanımını tanımlamada en yüksek değer olarak belirlenmiştir.

Sosyal Destek: Alt boyutlar arasında en anlaşılmaz ve karmaşık olan sosyal destek boyutudur. Pek çok araştırmacı yalnız bireylerin sosyal destek aramak amacıyla ya da sosyal ret edilmeye karşı aşırı duyarlı bireylerin, sosyal ret yaşamamak amacıyla internet kullandığından bahsetmektedir. Yani sosyal destek alt boyutu, patolojik değil adaptif bir durumu tanımlamaktadır. Ancak internet kullanımının gerçek yaşam ilişkilerinin önüne geçtiği ve burada yaşanan ilişkilere çok güvenildiği durumlar patolojik süreç içerisinde tanımlanabilmektedir (12).

Dikkat Dağıtma: Yapılması gereken bir aktiviteden kaçmak/kaçınmak amacıyla internet kullanımını içerir. Bazı görevlerden, stres veren yaşıntılardan ve zihni sürekli meşgul eden düşüncelerden uzaklaşmak için internet kullanımının tercih edilmesidir. Okul ya da işyerinde, işlerin ertelenmesi amacıyla internet kullanımına dikkat çekilmektedir (12).

Ölçeğin kullanılabilmesi için araştırmacı tarafından gerekli izin alınarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

III- UCLA- YALNIZLIK ÖLÇEĞİ:

UCLA-Yalnızlık Ölçeği, deneklerin yalnızlık durumlarını değerlendirmek üzere Russel, Pepsau ve Ferguson (1978) tarafından geliştirilen, ülkemizde Demir (1998) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan sosyal ilişkilerle ilgili duygu ve düşüncelerin ne sıklıkta yaşandığını dörtlü likert tip ölçek üzerinden değerlendiren, 10'u ters 10'u düz kodlanmış toplam 20 maddeden oluşan bir ölçektir. Puanı yüksek olan bireyler "yalnız" olarak tanımlanmaktadır. Demir tarafından ölçeğin, 72 denek üzerinde, beş hafta ara ile uygulanan test- tekrar test puanları

arasındaki ilişki katsayısı .94, ölçeğin güvenilirlik katsayısı ise .96 olarak belirlenmiştir (21). UCLA Yalnızlık Ölçeği kesme puanı bizim çalışmamız için "44", güvenilirlik katsayısı ise .84'tür (ölçeğin ortalama puanı 32.64 (SD=10.13)). 44 ve üzerinde puan alan vakalar "yalnız" olarak değerlendirilmişlerdir.

IV- BECK DEPRESYON ENVANTERİ :

Beck Depresyon Envanteri, depresyonda görülen vegetatif, duygusal, bilişsel ve motivasyonel belirtileri değerlendirmek üzere Beck tarafından (1961) geliştirilen bir ölçektir. Her madde, depresyona özgü bir davranışsal örüntüyü belirlemekte ve azdan çoğa doğru giden (0-3), dört seçeneği olan 21 tane kendini değerlendirme cümlesini içermektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar 0-63 arasında değişmektedir. Ölçekteki maddeler, depresyonun belirtilerine yönelik olup herhangi bir etyolojik kuramı yansıtmamaktadır. Türkçe uyarlaması Hisli ve Erten (1984) tarafından yapılan ölçeğin, poliklinik hastaları üzerinde geçerliği 1986 yılında, üniversite öğrencileri üzerinde geçerlik ve güvenirligi 1989 yılında Hisli tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin kesim puanı Türkiye'deki üniversite öğrencileri için 17 olarak belirlenmiştir. Alınacak puanlara göre yorum aşağıda belirtilen şekilde yapılmaktadır.

0-17 puan : Depresyon yok

18-29 puan: Orta Düzeyde Depresyon

30 -63 puan :Ciddi Düzeyde Depresyon

Ölçeğin güvenilirlik katsayısı Hisli tarafından $\alpha=.80$ olarak bulunmuştur (22). Bizim çalışmamızda örneklemin %8.1'i (12 kişi) ciddi, %12.9'u (19 kişi) orta düzeyde depresyon belirtileri bildirirken, %79'u (117 kişi) depresif belirtiler ifade etmemişlerdir.

V- ÇOK BOYUTLU ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ - ÇBASDÖ:

Deneklerin sosyal destek durumlarını belirlemek üzere Zimet ve arkadaşları (1988) tarafından geliştirilen, Eker ve Arkar (1995) tarafından normal ve hasta gruplar üzerinde geçerlik ve güvenirligi yapılan, her biri dört maddeden oluşan, desteğin kaynağına ilişkin üç alt boyutu (aile 3, 4, 8, 11, arkadaş 6, 7, 9, 12, özel insan 1, 2, 5, 10) içeren, toplam 12 maddeden oluşan, yedili likert tipi değerlendirme özelliğine sahip bir ölçektir. Ölçeğin puanlamasında, her bir alt grubun puanlarının toplamı esas alınmaktadır. Elde edilen pu-

anın yüksek olması sosyal desteğin yüksek olduğunun göstergesidir. Eker ve arkadaşlarının ölçek için bildirdikleri güvenilirlik katsayısı .85'tir (23,24). Bizim çalışmamızda ölçeğin güvenilirlik katsayısı .92 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi: Verilerin değerlendirilmesinde; yüzdelik dağılımı, Pearson momentler çarpımı, Spearman korelasyon ve çoklu regresyon analizi tekniği kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin %73'ü (n=108) kadın, %27'si (n=40) erkektir. Grubun yaş ortalaması 21.01 (SD=1.56) yıldır. Öğrencilerin %35.8'i (n=53) sosyal bilimlerde, %27.7'si (n=41) fen bilimlerinde, %24.3'ü (n=36) sağlık bilimlerinde, %12.2'si (n=18) teknik bilimlerde öğrenim görmektedir.

Öğrencilerin ortalama internet kullanım süresi 3.17 yıl (SD=1.51) iken, %49.4'ü internete evden bağılandıklarını, en fazla (%72.1) haftada 2-5 saat internet kullandıklarını, %44'ü en sık saat 16.00-22.00 arası internet kullandıklarını ve %52.24'ü internette en çok genel bilgi aradıklarını, %43.97'si eğitimle ilgili araştırma yaptıklarını ve yine en sık olarak %46.62'si e-posta kullandıklarını bildirmişlerdir.

GÜVENİRLİK ÇALIŞMALARI

Test-Tekrar Test Güvenirliği: Çalışmadaki tüm anket ve ölçekler toplam 220 öğrenciye uygulanmıştır. Dört hafta sonra aynı öğrencilere (birinci uygulamada öğrencilerin isimlerini yazmaları istenmiş, bunun ikinci kez ulaşılabilirliği kolaylaştırması amacıyla olduğu, başka bir amaçla kullanılmayacağı konusunda garanti verilerek, isteyenlerin rumuz kullanabilecekleri belirtilmiştir) sadece İBDÖ'nin tekrar uygulaması yapılmıştır. İkinci uygulama esnasında bazı öğrencilere ulaşamamış, bazı anketler de eksikliklerden ve yanlış doldurmalarından dolayı geçersiz sayılmıştır. En son toplam 148 vakaya ait veriler analiz edilmiştir. İki uygulamadan elde edilen, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı toplam ölçek puanları için .90, sosyal destek alt grup puanları için .87, yalnızlık / depresyon alt grup puanları için .76, azalmış dürtü kontrolü alt grup puanları için .89 ve dikkat dağıtma alt grup puanları için .85'dir (p<0.001).

İBDÖ'nin test-tekrar test uygulaması arasında uyum aranmış, İBDÖ'nin test-tekrar test uygulamasındaki yanıtlar arasında aynı yönde güçlü ilişki

saptanmıştır (Spearman Corelation) (Her bir madde için p< 0.001).

İç Tutarlık: Ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach Alpha katsayısı ile belirlenmiş olup, 36 madde ve toplam puanla yapılan analizde, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Ölçeğe ait alt grupların iç tutarlık katsayıları ve ölçeğin orijinalinin iç tutarlılık katsayısı tablo-1'de gösterilmiştir.

Madde Toplam Puan Güvenirliği: İBDÖ'nin her bir maddesinin varyansı ile toplam puan varyansı arasındaki ilişkiyi saptayan madde toplam puan güvenirliği katsayıları .17 ile .66 arasında değişmektedir. Her bir maddenin varyansının alt grup puan varyansı ile arasındaki ilişkide ise bu değerler .40 ile .73 arasındadır. İBDÖ'nin her bir maddesinin ait olduğu alt gruba ve toplam puana katkısı ile her bir alt grubun toplam puana katkıları istatistiksel olarak yeterli düzeyde bulunmuştur (Spearman- Corelation).

Tablo 1: İnternette Bilişsel Durum Ölçeği ve Alt Grupları Toplam Alpha Değerleri ve Ölçeğin Orijinalinin Alpha Değerleri

İBDÖ ve Alt grupları	Özcan'ın Çalışması (n=148) α	Davis'in Çalışması (n=211) α
Sosyal Destek	0,84	0,87
Yalnızlık/ Depresyon	0,60	0,77
Azalmış Dürtü Kontrolü	0,79	0,84
Dikkat Dağıtma	0,73	0,81
TOPLAM İBDÖ	0,91	0,93

GEÇERLİK ÇALIŞMALARI

Benzer Ölçek Geçerliliği: İBDÖ'nin benzer ölçek geçerliliği için; İBDÖ'nin alt grupları dikkate alınarak, İnternet kullanım saati, Beck Depresyon Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile ilişkilerine bakılmıştır. İBDÖ ve alt boyutlarının bu ölçeklerle ilişkisi tablo 2'de gösterilmiştir. İBDÖ ve tüm alt boyutları; internet kullanım saati, Beck Depresyon Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ile aynı yönde ilişkide iken, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile ters yönde ilişkide bulunmuştur.

Faktör Analizi: İBDÖ'nin orijinalinde belirlenen faktör yapılarına uygunluğunu test etmek üzere tüm veriler, isteği üzerine ölçeğin geliştiricisi olan Davis'e gönderilmiştir. Davis doğrulayıcı faktör analizi (confirmatory factor analysis) uygulayarak bulduğu sonuçları araştırmacıya geri göndermiştir. Buna göre İBDÖ'nin faktör yapısı

Tablo 2 : İnternette Bilişsel Durum Ölçeği ve Diğer Ölçeklerin Ortalama, Standart Sapmaları ve Birbirleriyle İlişkileri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1- İnt kull. saati									
2- Beck Depresyon	0,014								
3- UCLA Yalnızlık	0,011	0,505***							
4- ÇBASDÖ	-0,071	- 0,358***	- 0,562***						
5- İBDÖ-Yalnızlık	0,151	0,192*	0,192*	- 0,199*					
6- İBDÖ-Az Dü Kon	0,164*	0,277**	0,283**	-0,406***	0,602***				
7- İBDÖ-Dikk Dağ	0,192*	0,407***	0,311***	0,296***	0,485***	0,557***			
8- İBDÖ-Sos Destek	0,064	0,249**	0,270**	-0,362***	0,576***	0,650***	0,480***		
9- İBDÖ	0,167*	0,336***	0,326***	-0,413***	0,734***	0,865***	0,742***	0,874***	
M		12,43	32,64	72,30	9,86	21,50	17,80	28,84	78,00
SD		9,29	10,13	12,11	4,17	9,07	7,32	11,76	27,32

n= 148 *** p < 0.001 ** 0.001 < p < 0.01 * 0.01 < p < 0,05

bakımından orjinaliyle çok iyi uyum gösterdiği belirlenmiştir ($\chi^2=0.416$, GFI=0.999, CFI=1.0, RMSEA=0.006).

TARTIŞMA

Demografik Verilerin ve İnternet Kullanımıyla İlgili Özelliklerin Tartışılması :

Örneklemin %73'ü kadın, %27'si erkeklerden oluşmaktadır. Anket çalışmasına katılım konusunda kız öğrencilerin daha istekli olmasının ve anket formlarının doldurulmasında daha titiz davranmalarının bu sayısal fazlalığa neden olduğu düşünölmektedir. Petrie ve Gunn (1998) çalışmalarındaki kadın oranı fazlalığını, kadınların bu tür anket çalışmalarına katılımında daha fazla gönüllü olmalarıyla açıklamışlardır (25).

Öğrencilerin ortalama internet kullanım süresi 3.17 (SD=1.51) yıldır. Morahan-Martin ve Schumacher (2000) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada ortalama internet kullanım süresini 20.72 (SD=2.35) ay, Ebersole (2000) üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmasında en fazla internet kullanım süresini %32 oranı ile 1-2 yıl olarak bulmuştur (13,26). Bu oranlar bizim örneklem grubumuzun ortalama internet kullanım süresinden daha azdır. Ancak son yıllarda internet kullanım oranının çok hızlı artış göstermesinin bu sonuçta etkili olabileceği düşünölmüştür.

Öğrenciler en fazla haftada 2-5 saat internette vakit geçirdiklerini bildirmişlerdir. Morahan-Martin ve Schumacher (2000) problemlı internet kullanıcıları için ortalama internet kullanım saatini haftalık 8.48 (SD=6.99), sağlıklı kullanıcılar için ise 2.47 (SD=2.47) saat /hafta olarak bildirmişlerdir (13). Scherer ve Bost (1997) öğrencilerle yaptıkları çalışmada ortalama internet kullanım süresini haftada 8.1 saat, Brenner (1997) 19 saat /hafta olarak rapor etmiştir (9). Young, problemlı internet kullanıcıları arasındaki ortalama internet kullanımını haftada 38.5 saat, sağlıklı kullanıcılar arasındaki

internet kullanımını ise ortalama 4.9 saat /hafta olarak bildirmiştir (9). Çalışmamızda ortalama internet kullanım saati olarak en fazla bildirilen 2-5 saat/hafta, diğer pek çok çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Bu sonucu yorumlarken kişilerin bilgisayar ve interneti eğitimleri ya da işleri gereği zorunlu kullanımları göz ardı edilmemeli; farklı örneklemlerden elde edilen ortalama internet kullanım saatlerini genellemekten kaçınılmalıdır.

Öğrencilerin internette en sık gerçekleştirdikleri etkinlikler arasında genel bilgi arama, eğitimle ilgili araştırma yapma ve e-posta kullanımı ilk üç sırada gelmektedir. Perry, Perry ve Curlin (1998) üniversite öğrencileri arasında e-posta kullanımının yaygınlığına dikkat çekerken (27), Nie ve Erbring (2000) genel popölasyonda yaptıkları bir çalışmada kullanıcıların internette geçirdikleri zamanların %90'ını e-posta kullanımına, %77'sini genel bilgi araştırmaya ayırdıklarını bulmuşlardır (28). Kraut ve arkadaşları (1998) evlerde, Anderson (1999) ve Scherer (1997) kampüslerde en sık gerçekleştirilen internet etkinliklerin e-posta kullanımı ve genel bilgi araştırma olduğunu vurgulamışlardır (17). Araştırmanın yapıldığı grubun özellikleri ve gereksinimleri, gerçekleştirilen etkinlik için belirleyici olmaktadır. Bizim çalışmamızdaki örneklemin üniversite öğrencileri olması onların eğitimle ilgili araştırma yapmalarını öncelikli kılmaktadır. E-posta kullanımı gibi sosyal içerikli etkinliklerin kullanımı da pek çok çalışmada olduğu gibi bizim çalışmamızda da yüksek oranlarda bulunmuştur.

İBDÖ ile İlgili Bulguların Tartışılması:

İBDÖ ve tüm alt gruplarının, internet kullanım saati ile aynı yönde ilişkide olduğu bulunmuştur. Morahan-Martin ve Schumacher (2000) , Nie ve Erbring (2000), Young (1996) problemlı kullanıcıların sağlıklı kullanıcılardan daha fazla internette vakit geçirdiklerine değinmişlerdir (13,28,29).

İBDÖ ve tüm alt gruplarının, Beck Depresyon Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ile ilişkisi aynı yönde iken, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile ilişkisi ters yönde bulunmuştur. Young ve Rogers (1998), Petrie ve Gunn (1998), Davis (2002), La Rose, Eastin ve Gregg (2001), Kraut, Kiesler, Boneva ve ark. (2002) problemleri internet kullanımı ile depresyon arasında aynı yönde ilişkiye dikkat çekerken (12,17, 25,30,31) Hamburger ve Ben Artzi (2000), Morahan-Martin ve Schumacher (2000) yalnızlıkla arasındaki aynı yöndeki ilişkiyi vurgulamaktadır (13,32). Diğer yandan Katz ve Aspden ile La Rose internet kullanımı ile yalnızlık arasında ters yönde bir ilişkiye değinmektedirler (17). Bromberg (1996), Mickelson (1997), Parks, Floyd (1996), Silverman (1998), Winzelberg (1997) internetin bireyin sosyal destek algısını olumlu yönde etkilediğini, Kraut, Kiesler, Boneva ve ark. (1998) ve Jones (1997) internetin sosyal ilişkileri ve sosyal destek algısını azalttığını ileri sürmüşlerdir (33). Swickert ve arkadaşları (2002) ise, internet kullanımı ile sosyal destek algısı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kişilik faktörlerinin önemli olduğuna değinmişlerdir (33).

SONUÇ

Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizi sonuçlarına göre; İBDÖ'nin Türk üniversite öğrencilerinde geçerlik ve güvenilirlik verilerinin, araştırmalarda kullanılabilecek yeterlilikte olduğu görülmekte ve ölçeğin, Türk toplumunda geçerlik ve güvenilirliğinin farklı örneklerde incelenmesi önerilmektedir

TEŞEKKÜR

Çalışmada ölçeğin çeviri işlemleri ve diğer aşamalarında yardımlarını aldığım aşağıda ismi bildirilen kişilere teşekkür ederim.

- Prof. Dr. Çaylan Pektekin (İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Y.O.)
- Doç.Dr. Nesrin Aştı (İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Y.O)
- Yrd. Doç Dr. Nevin Eracar (M.Ü. Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü)
- Yrd. Doç Dr. Pinar Ünsal (İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü)
- Yrd.Doç Dr. Hülya Bilgin (İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Y.O)
- Araş.Gör. Zeliha Tülek (İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Y.O)

- Araş.Gör. Gül Çörüş (İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü)
- Nilgün Sarı (Mütercim Tercüman)
- Sevinç Ener (Mütercim Tercüman)

KAYNAKLAR

- 1- Baran AG, Burcu E. İnternet kullanımı sosyal ilişkilerimizi nasıl etkiliyor? Sanal sosyal ilişkiler, Sosyal Bilimler ve İnternet Sempozyumu, Ankara, 18 Nisan 2000.
- 2- Greenfield D.N. Psychological characteristic of compulsive internet use: A preliminary analysis, 2000 <http://www.virtual-addiction.com/internetaddiction.html> 14.02.2003.
- 3- Cyberatlas Reports,2003 <http://www.cyberatlas.com>) 29.08.2003.
- 4- Davis R.A. A cognitive-behavioral model of pathological internet use. *Comput Human Behav* 2001;17 :187-195.
- 5- Caplan S.E. Problematic internet use and psychological well-being: development of a theory-based cognitive- behavioral measurement instrument. *Comput Human Behav* 2002; 18: 553-575.
- 6- Souza K,Barbara L. Internet addiction disorder, interpersonal computing and technology. *An Electronic Journal for the 21 th Century* 1998; 6(1-2).
- 7- O'Reilly M. Internet addiction : a new disorder enters the medical lexicon. *CMAJ* 1996;154: 1882-1883.
- 8- O'Reilly M. Internet addicts can get online help. *CMAJ* 2000;163:199.
- 9- Griffiths M. Internet addiction. *Psychologist*, 1999; 12:246-251.
- 10- Young K. What makes the internet addictive: potential explanations for pathological internet use. 100. Annual Conference of The American Psychological Association, Chicago, 15 August ,1997.
- 11- Gönül AS. Patolojik internet kullanımı. *Yeni Symposium* 2002; 40:105-110.
- 12- Davis RA, Flett GL, Besser A. Validation of a new scale for measuring problematic internet use; implications for pre-employment screening. *Cyberpsychol Behav* 2002;15:331-347.
- 13- Morahan-Martin J, Schumacher P. Incidence and correlates of pathological internet use among college students. *Comput Human Behav* 2000;16: 13-295

- 14- Wang W. Internet dependency and psychosocial maturity among college students. *Int J Human-Computer Studies* 2001;55: 919-938.
- 15- Chou C, Hsiao MC. Internet addiction, usage, gratification and pleasure experience: the Taiwan college students' case. *Computers&Education* 2000;35: 65-80.
- 16- Beard K W, Wolf E M. Modification in the proposed diagnostic criteria for internet addiction. *Cyberpsychol Behav* 2001;4:377-383.
- 17- Kraut R., Kiesler S, Boneva B, Cummings J, Helgeson V, Crawford A. Internet paradox revisited. *J Soc Issues* 2002;58: 49-74.
- 18- Young K, Rodgers R. The relationship between depression and internet addiction. *Cyberpsychol Behav* 1998;1(1):25-28.
- 19- Shapira N.A., Goldsmith T.D., Keck P.E., Khosla UM., McElroy SL. Psychiatric features of individuals with problematic internet use. *J Affect Disord* 2000;57 : 267-272.
- 20- Greenfield D. The nature of internet addiction : psychological factors in compulsive internet use. Presentation at the meeting of American Psychological Association, Boston, Massachussets, 20 August 1999.
- 21- Demir A. UCLA yalnızlık ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi* 1989;7: 14-18.
- 22- Hisli N. Beck depresyon envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliği, güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi* 1989;7: 3-14.
- 23- Eker D, Arkar H. Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi* 1995;10: 45-55.
- 24- Eker D, Arkar H, Yıldız H. Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Derg* 2001; 2: 17-25.
- 25- Petrie H, Gunn D. Internet "addiction": the effects of sex, age, depression and introversion. The British Psychological Society London Conference, 15 December, 1998.
- 26- Ebersole S. uses and gratifications of the web among students, *Journal of Computer-Mediated Communication*, retrieved January, 2000;6(1) <http://www.ascusc.org/jcmc/vol6/issue1/ebersole.html>. 18.08.2003.
- 27- Perry T T., Perry LA., Hosack-Curlin K. Internet use by university students : an interdisciplinary study on three capuses. *Internet Res*, 1996;8:136-141.
- 28- Nie HN, Erbring L. Internet and Society. Stanford Institute for The quantitative study of society (SIQSS), 2000. http://www.stanford.edu/group/siqss/Press_Release/Preliminary_Report.pdf 10.09.2003.
- 29- Young K. Internet Addiction; the emergence of new clinical disorder. *Cyberpsychol Behav* 1996;1: 237-244.
- 30- Young K, Rodgers R. Internet addiction: personality traits associated with its development. 69 th Annual meeting of the Eastern Psychological Association, Philadelphia, April, 1998.
- 31- La Rose R, Eastin MS, Gregg J. Reformulating the internet paradox: social cognitive explanations of internet use and depression. *Journal of Online Behavior* 2001; 1(2) <http://www.behavior.net/JOB/v1n1/paradox.html> 20.11.2002.
- 32- Hamburger YA, Ben-Artzi E. Loneliness and internet use. *Comput Human Behav* 2003;19: 71-80.
- 33- Swickert RJ, Hittner JB, Harris JL. Relationship among internet use, personality and social support . *Comput Human Behav* 2002;18: 437-451.